

Κώστας Σημίτης

1. Πως κρίνετε το ύψος του δημόσιου χρέους που βαρύνει τη χώρα σε σχέση με τα περιθώρια και τις δυνατότητές της για αποπληρωμή; Νομίζετε ότι έχουμε φθάσει ή υπερβεί τα όρια ασφαλείας;

Είναι γενικά γνωστό ότι τα ελλείμματα του δημόσιου τομέα και το δημόσιο χρέος έχουν πάρει τα τελευταία χρόνια σοβαρές και ανησυχητικές διαστάσεις. Η συνεχής διεύρυνση των δημοσίων ελλειμμάτων, μετά από μία προσωρινή βελτίωση στη διετία 1986-87, και η διόγκωση του δημόσιου χρέους που συνεπάγεται, έχουν κάνει το δημόσιο έλλειμμα αυτοδιευρυνόμενο και επομένως διαρθρωτικό πρόβλημα. Έχει δημιουργηθεί δηλαδή ένας φαύλος κύκλος που ξεκινά από τα υψηλά ελλείμματα, συνεχίζεται με τη συνεχή αύξηση των πληρωμών για τόκους και ολοκληρώνεται με νέα αύξηση των ελλειμμάτων και του δημόσιου χρέους. Είναι αυτονόητο ότι η κατάσταση αυτή ενέχει σοβαρούς κινδύνους και δεν μπορεί να συνεχισθεί όχι μόνο γιατί θα οδηγήσει σε κρίσιμες καταστάσεις για τη χρηματοδότηση των ελλειμμάτων και την εξόφληση του δημοσίου χρέους, αλλά και γιατί μπορεί να οδηγήσει σε σοβαρή έξαρση του πληθωρισμού και σε νέα διεύρυνση του ελλείμματος του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών.

Το πρόβλημα γίνεται ιδιαίτερα πειστικό γιατί τα επόμενα χρόνια προβλέπεται να αυξηθούν έντονα οι κοινωνικές δαπάνες που συνδέονται με την ασφάλιση. Θα υπάρξουν μεγάλες αυξήσεις στο κονδύλι των συντάξεων σαν αποτέλεσμα της σημαντικής επέκτασης της συνταξιοδοτικής κάλυψης και του αυξανόμενου αριθμού των συνταξιούχων εξαιτίας της γήρανσης του πληθυσμού αλλά και της συνταξιοδότησης σε μικρότερες ηλικίες. Επειδή στην Ελλάδα οι εισφορές στην κοινωνική ασφάλιση είναι ήδη πολύ υψηλές δεν υπάρχει σημαντική δυνατότητα να αυξηθούν ουσιαστικά τα έσοδα των οργανισμών κοινωνικής ασφάλισης, με αποτέλεσμα τα ελλείμματα τους να αυξηθούν ακόμα πιο έντονα τα επόμενα χρόνια.

2. Πως εκτιμάτε τις παρενέργειες του δημόσιου χρέους στον πληθωρισμό, το ισοζύγιο πληρωμών αλλά και τη νομισματική πολιτική;

Η ανάγκη χρηματοδότησης των δημοσίων ελλειμμάτων είναι καθοριστική για τις νομισματικές εξελίξεις, τον πληθωρισμό και το ισοζύγιο πληρωμών. Υπάρχουν βέβαια πολλοί μηχανισμοί μέσω των οποίων τα μεγάλα ελλείμματα του δημοσίου τομέα τροφοδοτούν τον πληθωρισμό. Τα υψηλά ελλείμματα οδηγούν για παράδειγμα στη δημιουργία υπέρμετρης ρευστότητας στην οικονομία, που συντηρεί τον πληθωρισμό. Καμιά χώρα με ρυθμούς αύξησης της ρευστότητας της τάξης του 30 τοις εκατό δεν έχει καταφέρει να τιθασεύσει μεσοχρόνια τον πληθωρισμό. Η αποτελεσματικότητα της νομισματικής πολιτικής για τη συγκράτηση της ρευστότητας είναι περιορισμένη όταν η χρηματοδότηση των ελλειμμάτων του δημοσίου τομέα απορροφά τόσο υψηλό ποσοστό των διαθέσιμων χρηματοδοτικών πόρων.

3. Τι θα προτείνατε σαν πολιτική και μέτρα για την αντιμετώπιση του προβλήματος;

Απαραίτητη προϋπόθεση για να τεθούν υπό έλεγχο τα ελλείμματα του δημόσιου τομέα σε μόνιμη βάση είναι να σταθεροποιηθεί το ύψος του δημόσιου χρέους σε σχέση με το ακαθάριστο εγχώριο προϊόν. Παίρνοντας υπόψη τις εξαιρετικά δυσμενείς συνθήκες από τις οποίες ξεκινάμε, ο μόνος τρόπος για να επιτευχθεί ο στόχος αυτός μεσοχρόνια είναι να περιορισθεί μέχρι μηδενισμού όσο γίνεται πιο γρήγορα, αυτό που οι οικονομολόγοι ονομάζουν "πρωτογενές δημόσιο έλλειμμα", δηλαδή το έλλειμμα που προκύπτει μετά την αφαίρεση των δαπανών για τόκους και χρεολύσια.

Για να μειωθεί σημαντικά το έλλειμμα του δημόσιου τομέα όσο γίνεται πιο γρήγορα, θα χρειασθούν δραστηνά μέτρα τόσο από την πλευρά των δημοσίων δαπανών όσο και από την πλευρά των εσόδων. Η αντιμετώπιση του προβλήματος πρέπει να είναι ριζική

και άμεση. Νομίζω πως δεν υπάρχει άλλη διέξοδος.

Η περικοπή των δημοσίων δαπανών προσκρούει βέβαια σε σοβαρές δυσκολίες αν ληφθεί υπόψη ότι οι εξελίξεις των τελευταίων δέκα ετών στον τομέα αυτό έχουν αυξήσει την ανελαστικότητα των δαπανών. Είναι όμως αναγκαίο να αξιοποιηθούν όσες δυνατότητες υπάρχουν για πραγματική περικοπή δαπανών.

Χωρίς να αναφερθώ σε λεπτομέρειες, κεντρική κατεύθυνση της πολιτικής πρέπει να είναι η εκλογίκευση των δαπανών. Η αύξηση των δημοσίων δαπανών στο παρελθόν ήταν συχνά αποτέλεσμα αποφάσεων για παροχές και επιχορηγήσεις κάτω από πολιτική πίεση ή για να εξυπηρετηθούν πολιτικές σκοπιμότητες. Θα πρέπει να αναθεωρηθεί η πολιτική για πολλά στοιχεία των δαπανών του Κρατικού Προϋπολογισμού όπως για επιχορηγήσεις και επιδοτήσεις ή για τις δαπάνες της άμυνας, όπως επίσης και η πολιτική που οδήγησε στην υπερβολική αύξηση της απασχόλησης στο δημόσιο τομέα που ξεπερνά κατά πολύ τις πραγματικές ανάγκες για υπαλληλικό προσωπικό.

Σε σχέση με τα έσοδα, παρά τις προσπάθειες που κάναμε τα τελευταία χρόνια για την αναμόρφωση του φορολογικού συστήματος (εισαγωγή του ΦΠΑ, αναμόρφωση της φορολογίας εισοδήματος) το φορολογικό σύστημα εξακολουθεί να έχει μικρή απόδοση και να μην επιτελεί βασικά την αναδιανεμητική του λειτουργία. Η κατανομή των φορολογικών βαρών υπήρξε για χρόνια και εξακολουθεί να είναι και σήμερα, οικονομικά και κοινωνικά άνιση. Είναι επομένως επιτακτική ανάγκη : πρώτο, να αυξηθεί η απόδοση της φορολογίας, σε σχέση με την αύξηση του εισοδήματος, δεύτερο, να εξασφαλισθεί δικαιότερη κατανομή του φορολογικού βάρους. Αυτό σημαίνει ότι η άμεση φορολογία πρέπει να γίνει πιο σημαντική πηγή εσόδων του τακτικού προϋπολογισμού από ότι είναι σήμερα. Αυτό δεν πρέπει να γίνει με αύξηση των φορολογικών συντελεστών που είναι από τους υψηλότερους στις χώρες του ΟΟΣΑ, αλλά με περιορισμό της φοροδιαφυγής, που εξακολουθεί να έχει τεράστιες διαστάσεις, και διεύρυνση της φορολογικής βάσης. Πρέπει να καταργηθούν φορολογικές απαλ-

λαγές και εξαιρέσεις όσο εκλείπουν οι λόγοι για τους οποίους καθιερώθηκαν. Πρέπει ακόμα να αναμορφωθεί το σημερινό σύστημα των κάθε είδους φορολογικών κινήτρων και κρατικών ενισχύσεων στις επιχειρήσεις, που έχουν ιδιαίτερα υψηλό δημοσιονομικό και κοινωνικό κόστος και είναι αμφίβολης αποτελεσματικότητας. Η οικονομική επιβίωση των επιχειρήσεων πρέπει να στηριχθεί στον εκσυγχρονισμό και στην ανάπτυξή τους σε ανταγωνιστική βάση και όχι στην συνεχή κρατική στήριξη με επιδοτήσεις που συχνά εμποδίζουν προσαρμογές στην οικονομική τους δομή.

Όμως το πιο επείγον πρόβλημα σήμερα είναι να μελετηθούν μέτρα για την αντιμετώπιση του σημαντικού και συνεχώς διευρυνόμενου ελλείμματος των ασφαλιστικών οργανισμών. Η ελλειμματικότητα που χαρακτηρίζει στο σύνολό τους τους μεγάλους ασφαλιστικούς οργανισμούς δεν είναι προσωρινή. Έχει διαρθρωτικό χαρακτήρα και μπορεί να αντιμετωπισθεί μόνο με δραστηνά θεσμικά μέτρα. Ιδιαίτερα πρέπει να επανεξετασθούν όλα τα βασικά στοιχεία του συστήματος κοινωνικής ασφάλισης ώστε να διορθωθεί σταδιακά η σοβαρή ανισορροπία που υπάρχει σήμερα ανάμεσα στα έσοδα και τις δαπάνες και να διαμορφωθεί ένα πιο δίκαιο σύστημα. Υπάρχουν ομάδες του πληθυσμού που διαθέτουν υψηλούς κοινωνικούς πόρους παρ'όλο το ικανοποιητικό εισόδημά τους ενώ άλλες με πολύ χαμηλότερο εισόδημα αναγκάζονται να προσφεύγουν στην κρατική συμπαράσταση. Το έλλειμμα των δημοσίων επιχειρήσεων πρέπει επίσης να τεθεί υπό έλεγχο. Παράλληλα με την αναπροσαρμογή των τιμολογίων τους, θα πρέπει να μειωθεί σταδιακά ο υπερβολικός αριθμός των απασχολούμενων σ'αυτές.

Οι αναγκαίες πολιτικές αποφάσεις για τα παραπάνω μέτρα θα μπορέσουν να παρθούν πιο εύκολα και να εφαρμοσθούν χωρίς υπέρμετρες αντιδράσεις, αν υπάρξει ευρύτερη συναίνεση. Η ευρύτερη συναίνεση προϋποθέτει σύγκλιση πολιτικών δυνάμεων ως προς τους στόχους και τα μέσα. Το οικονομικό πρόβλημα είναι σήμερα σε μεγάλο βαθμό πολιτικό, πρόβλημα δημιουργίας της απαραίτητης ευρύτερης ενότητας για την αντιμετώπιση των δυσκολιών του

εκσυγχρονισμού. Αλλαγή χωρίς αντιπαραθέσεις δεν είναι βέβαια δυνατή. Πρέπει να δημιουργηθούν όμως οι προϋποθέσεις για μία δημιουργική διέξοδο από τις αντιπαραθέσεις. Αλλιώς επεκτείνεται μόνο η κοινωνική και οικονομική κρίση.

4. Πως σχολιάζετε ειδικά την αύξηση του εξωτερικού χρέους και πως το συγκρίνετε με την δανειοληπτική ικανότητα της χώρας;

Μετά τη δεύτερη ενεργειακή κρίση του 1979, το έλλειμμα του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών αυξήθηκε απότομα και διατηρήθηκε σε πολύ υψηλά επίπεδα μέχρι το 1985. Αποτέλεσμα της εξέλιξης αυτής ήταν η απότομη αύξηση του εξωτερικού χρέους. Η αύξηση του εξωτερικού χρέους, σε συνδυασμό με τα υψηλά επιτόκια στο εξωτερικό, οδήγησε σε σημαντική αύξηση της δαπάνης για χρεολύσια και τόκους (ως ποσοστό των συνολικών εξαγωγών σε 22% περίπου το 1985). Αντιμετωπίζοντας τη σοβαρή επιδείνωση στις εξωτερικές μας πληρωμές θέσαμε τότε σαν κεντρικό στόχο του σταθεροποιητικού προγράμματος τη μείωση του ελλείμματος του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών μέχρι το 1988 σε επίπεδο το οποίο, λαμβανομένου υπόψη του ύψους των αυτόνομων εισροών κεφαλαίων, να επιτρέπει τη σταθερότητα του εξωτερικού χρέους. Με τις προσπάθειες που έγιναν στη διετία 1986-87 ο στόχος αυτός επιτεύχθηκε ένα χρόνο νωρίτερα από τη χρονιά που προβλέπαμε. Το δημόσιο εξωτερικό χρέος μειώθηκε ως ποσοστό του ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος, από 42% το 1985 σε 36% το 1987. Οι ευνοϊκές συνθήκες που δημιουργήθηκαν εξασφάλισαν τη συνέχιση της βελτίωσης του ισοζυγίου πληρωμών και το 1988. Το δημόσιο εξωτερικό χρέος μειώθηκε παραπέρα. Σήμερα σε σχέση με το ΑΕΠ κυμαίνεται στο ίδιο επίπεδο με αρκετές ευρωπαϊκές χώρες. Εκτός από τη μείωση του εξωτερικού χρέους, σε σχέση με το ΑΕΠ, αυξήθηκαν και τα συναλλαγματικά διαθέσιμα της χώρας που μαζί με το χρυσό, πλησίασαν τα 5 δισ. δολάρια στο τέλος του 1988. Αυτό είναι ένα επίτευγμα.

Η ενίσχυση της εξωτερικής οικονομικής θέσης της χώρας σημαίνει πως η πιστοληπτική της ικανότητα είναι υψηλή και η χρηματοδότηση του ισοζυγίου πληρωμών έχει παύσει να αποτελεί πρόβλημα. Θα ήταν όμως σφάλμα να θεωρηθεί ότι, με την πρόοδο που έγινε τα τελευταία χρόνια έχουν εκλείψει οι διαρθρωτικές αδυναμίες της οικονομίας που συμβάλλουν στο μεγάλο εμπορικό έλλειμμα της χώρας. Αυτό που πρέπει να προσέξουμε ιδιαίτερα είναι το γεγονός ότι ορισμένες από τις ευνοϊκές εξελίξεις της διετίας 1986-87 που επέδρασαν ευνοϊκά στο ισοζύγιο πληρωμών δεν συνεχίστηκαν στη διάρκεια του 1988. Από τις αρχές του 1988 έχουμε απότομη αύξηση των ελλειμμάτων του δημόσιου τομέα και υψηλούς ρυθμούς αύξησης των νομισματικών μεγεθών, επιτάχυνση του ρυθμού αύξησης του κόστους εργασίας και ανάσχεση της πιστωτικής τάσης του πληθωρισμού. Αυτά σημαίνουν απώλεια ανταγωνιστικότητας και εξασθένιση της θέσης των επιχειρήσεων. Αν δεν υπάρξει ελέγχος των εξελίξεων αυτών δεν μπορεί να αποκλεισθεί το ενδεχόμενο να παρουσιασθούν και πάλι προβλήματα στο ισοζύγιο πληρωμών. Δεν πρέπει αλλωστε να ξεχνάμε την έξαρση των πληρωμών για χρεολύσια στα επόμενα χρόνια.